

це обличчя Львова; *теперечки* – зараз, тепер; *траскати фуня* – удавати такого, який нічого не розуміє, не знає; *хулера* – погань, нікчема тощо.

«**А йой!** Вже біжу!» [2, с.28].

«**Та шо то, курча ляґа македонська,** – вибухала матінка, – шо ви з себе глупка робите?» [2, с.71].

«**Дубрийдинь, муї куханє!**» [2, с.73].

Доволі своєрідною групою сленгізмів у романі є **прикметники**. Вони збагачують мову твору, роблять її образнішою. Переважна більшість прикметників служать для означення рис людини, її характеру та вигляду: *виrozumілий* – передбачливий, серйозний; *теньґий* – великий; *зашмульганий* – брудний, затертий; *капка в капку* – однакові; *люксусовий* – дуже добрий; *наладований* – завантажений; *пульката* – оката, яка має великі очі тощо.

«**За мить пані Голда, тримаючи за руку Йоська, мчить разом з ними, її голова й далі у папільотках, і вся вона розтеліпана, навіть різні капці на ногах...**» [2, с.28].

Цікавою та немалою лексико-граматичною групою сленгізмів у романі «Танґо смерті» є **дієслова**: *беркицьнути* – упасти; *втєлющитись* – вляпатись; *вудити* – коптити; *вчворяти* – встругнути; *галайкати* – говорити заголосно або забагато; *гримнутись* – впасти; *зугупнутись* – впасти; *геґнути* – вмерти; *дати дьору* – втекти; *куцатися* – боятися; *маліти* – зменшуватись; *мругати* – підморгувати; *набамбуритись* – напиться алкоголю; *пасталакати* – базікати, теревенити; *пендзлювати* – йти; *шлякати* – проклинати; *шмергля робити* – дурити когось; *шпанувати* – дивитися, пильнувати за чимось тощо.

«**Отак ото я собі чемно працював у бібліотеці, покіль не втєлющився в таку авантюру, що ледве потім цілий виборсався.**» [2, с.197].

«**А десь за пів року геґнув її чоловік.**» [2, с.120].

Використання львівського сленгу у мові роману Юрія Винничука «Танґо смерті» досягається прийом зближення з усним мовленням. Мова набуває рис експресивності, виступає засобом творення образності, семантично збагачується. Застосування побутової лексики дозволило автору виразно змалювати образи персонажів, наділити їх індивідуалізованою мовою, розкрити характери, вмотивувати дії тощо. Варто зазначити, що використання соціолектів у романі розкриває широкі можливості для соціальної акцентуації твору, що висвітлює соціальний світ персонажів і, звичайно ж, контекст доби, часу, в якому вони існують.

Завдяки мовній майстерності письменника соціальні діалектизми стилістично увиразнюють роман, роблячи його цікавішим та зрозумілішим для сприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винничук Юрій, Субкультура львівських батярів. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?subkultura_lvivskih_batyariv&objectId=1117312
2. Винничук Ю.П. Танґо смерті: роман / Ю.П. Винничук. – Харків: Фоліо, 2013. – 397 с.
3. Короткий словник Львівської гвари // <http://www.ji.lviv.ua/n36-1texts/gwara.htm>
4. Сирцов О., Мова львів'ян була, є і буде багатю. Розмова з Наталією Хобзей. – Режим доступу: <http://www.gazeta.lviv.ua/life/2012/03/18/2034>
5. Ставицька Леся. Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови / Л.О. Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 464 с.

Зазябла Н.

Науковий керівник – доц. Бабій І.М.

СКЛАДНІ СЛОВА У ПОЕЗИЯХ ЛІНИ КОСТЕНКО: СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Мова є складною динамічною системою, яка кожного дня поповнюється новими і складними словами, зазнає коректив, безперервно шліфується та вдосконалюється, адже завжди намагається відповідати потребам суспільства. Поетичне мовлення – активне джерело функціонування складних слів, тому серед важливих питань сучасного мовознавства є вивчення основоскладання складних слів, які вирізняються індивідуальністю на невизначеністю.

Складання є одним із найпродуктивніших способів творення слів в українській мові. Складні слова досліджувалися з різних сторін: з погляду семантики, структури, мотиваційної бази, а також трансформаційних співвідношень зі словосполученнями, тобто і в межах словотвору, і поза його межами. Зокрема, у працях Л. Азарової, К. Городенської, В. Горпинича, М. Доленка, Н. Клименко, І. Ковалика, Я. Павленко, Ю. Павлюс, О. Снітко та інші.

Актуальність статті. Ліна Костенко – українська письменниця і політичний діяч, одна з найвідоміших і найбільш читаних сучасних українських митців. Поетичний світ письменниці – незвичний, багатий та оригінальний. Серед усієї літератури про творчість Ліни Костенко немає праць про складні слова, які письменниця використовувала у своїх поезіях, що і зумовлює **актуальність** нашої наукової розвідки.

Мета статті полягає у виявленні складних слів у поетичному дискурсі Ліни Костенко та встановленні їх структурних, семантичних і функційних особливостей.

У сучасній лінгвістиці є багато визначень терміна «складне слово», в його сутність вкладаються різні характеристики: а) морфемна структура слова (наявність двох чи більше кореневих морфем); б) спосіб творення; в) семантична єдність компонентів складання; г) співвіднесеність складного деривата з синтаксичною структурою (словосполученням, реченням). Н. Клименко визначає складне слово, як «похідне слово, утворене способом основоскладання чи словоскладання, що має не менше ніж дві основи [4, с.63]. Л. Азарова розглядає як «лексичне утворення, сформоване за внутрішніми законами розвитку мови внаслідок об'єднання двох чи кількох слів, основ чи коренів, які вступають у синтаксичні зв'язки і зберігають свої лексичні значення [3, с.45].

У сучасній лінгвістиці процес творення складних лексем розглядається у двох напрямках: традиційному і нетрадиційному [1, с.157]. Із традиційного погляду складні слова ґрунтуються на словосполученнях із різним синтаксичних зв'язком – сурядним чи підрядним [4, с.556].

Учені виділяють такі основні принципи виникнення складних слів:

1) морфологічний – з'єднання основ або коренів у складне слово за допомогою голосного о або е (*брунькоцвіт, самохідка, бронбійка*);

2) синтаксико-морфологічний – сполучення слів у структурно-складну одиницю, що становлять собою у формальному плані поєднання за допомогою інтерфіксів, а в семантичному – синтаксичне словосполучення (*трудодень ← трудовий день*);

3) синтаксичний – сполучення компонентів складного слова у формі зв'язку дієслова з додатком. Прикладом такого принципу в сучасній мові є слова, що утворилися з синтаксичного звороту або словосполучення, яке складається з дієслова в наказовій формі й іменника (*горицвіт, вертихвіст(ка), скализуб, шибайголова*);

4) нейтральний – сполучення слів у складну лексему шляхом їх співположення без звичайного граматичного оформлення (*мати-земля, завод-велетень*) [4, с.12,18]. У кожному з наведених способів словоскладання в основі лежать синтаксичні зв'язки компонентів.

У лексичній системі української мови композити складають вагомий шар української лексики. Українській мовознавчій науці поняття «композит» відоме в широкому та вузькому розуміннях. У широкому значенні композити розглядаються як складні слова, утворені з двох або кількох слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, яка набула формально-граматичних і семантичних ознак окремого слова [1, с.259]. Вузьке тлумачення композитів полягає в розумінні їх як похідних складних слів, утворюваних способом основоскладання [4, с.245]. Переважно в такому трактуванні сьогодні використовується термін «композит» на позначення слів, утворених поєднанням основ.

Значний внесок у розбудову вчення про композити зробила Н. Клименко, котра вважає, що 10% словникового складу української мови становлять складні слова і більшість із них утворені способом основоскладання [4, с.67].

В. Горпинич слова, утворені шляхом словоскладання, називає складеними та розподіляє їх на п'ять груп: 1) редуплікація (*тихо-тихо, думав-думає, ледь-ледь*); 2) синонімічні єдності (*пане-брате, стежки-доріжки*); 3) семантичні єдності (*батько-мати, діди-прадіди, хліб-сіль*); 4) прикладкові сполучення (*місто-герой, машина-амфібія*); 5) словесно-цифрові сполучення (*Рубін-106, Електрон-2 (марка телевізора), Київ-10 (фотоапарат) тощо*) [3, с.128].

Одним із яскравих репрезентантів функціонування складних слів є поезія Ліни Костенко. Її мовлення багате, воно створює власну стильову атмосферу завдяки складним словам. Можна виділити такі групи складних слів:

- повторення того самого слова з метою підсилення його повного значення, зокрема, у прикметниках і прислівниках для вираження великої міри, ознаки: *білий-білий, легенький-легенький, багато-багато, синьо-синьо, тихо-тихо (То білий кін, то білий-білий кін шукає літо у сухому листі [5, с.41]; Дощі зарядили, такі затяжні-затяжні [5, с.54]);*

- поєднання синонімічних слів: *гидко-бридко, зроду-віку, тишком-нишком, часто-густо*; антонімічних слів: *більш-менш, видимо-невидимо*; близьких за значенням слів, що передають єдине поняття: *батько-мати (батьки), хліб-сіль (їжа)*;

- слів із тим самим коренем, але з різними закінченнями, префіксами і суфіксами: *давним-давно, з давніх-давен, мало-помалу, повік-віку, радий-радісінський, тихий-тихесенький (О, як ти йшла в таку негоду, здалеку, така одна-однісінька вночі! [5, с.62]; В хаті тихо-претихо [5, с.95]; І річечка, де вранці-рано бобри працюють філігранно [5, с.79]);*

- іменники, в яких перше слово підкреслює основну прикмету чи особливість предмета, що передається другим словом: *блок-система, жар-птиця, крекінг-процес (На яблуні сиділа Жар-птиця [5, с.50]);*

- прикладкові сполучення: **яблука-циганки, вітер-голодранець, мислитель-чорногуз** [5, с.49];
- складні вигуки та звуконаслідування: *гей-гей, ого-го* (*І тільки десь Іванова Марічка із того світу кличе його: - Йва-а-а!* [5, с.52]);
- складні прикметники, утворені від іменника і прикметника: *темноокий – темні очі* (*І вся природа схожа на циганку - вродливу, темнооку, напівголу, в червоному намисті з горобини, з горіховими бубнами в руках* [5, с.54]);
- коли перша частина складного слова – іменник або займенник, то сполучним звуком буває: після м'якого приголосного (неподовженого), який закінчує основу іменника, пишемо **е**: *бурелом, землетрус* (*Чабанська ватра тліє коло заватри, на довгій палі шелестить стіжок, і бурелом громіздко, мов гексаметри, лежить у лісі поперек стежок* [5, с.55]); складні слова з першою частиною пів-, напів-, полу-: *пів'яблука, півогірка, напівавтомат, полумисок*. (*Півкроку вбік - і все це піде прахом, і цілий всесвіт вміститься в сльозу* [5, с.62]; *Вона іде – півнеба над плечима* [5, с.103]);
- якщо складне слово утворене від сурядного словосполучення (перед кожною частиною можна поставити сполучник і), то воно пишеться через дефіс: *і синій і жовтий – синьо-жовтий, і темний і зелений – темно-зелений* (*Весела карусель – червоно-жовті крісла, як папуги* [5, с.110]);
- складні іменники, утворені шляхом поєднання за допомогою сполучного звука двох або кількох основ: *самокат, лісосплав, чорнозем, верболіз* (*А повінь заливала верболози по саме небо і по самі котуки* [5, с.151]).

Поетія Ліни Костенко характеризується вживанням складних слів різних частин мови. Найчисленнішими є група складних слів іменників і прикметників, менше знаходимо складних дієслів і прислівників.

Застосувавши семантико-граматичний підхід, складні іменники можна об'єднати в три основні групи:

- 1) назви осіб: *поет-автомат, опівнічник-поет* (*Є вакантні посади: поет-автомат* [6, с.159]);
- 2) абстрактні назви: *сторіччя, вечір-мисливець, лихоліття, століття, слово-брила, слово-філігрань, просторіччя, диво-дивина, божевілья, самоспалення, долі-ворожки* (*Вечір-мисливець підстрілене сонце несе у сірому ядташі* [6, с.119]; *Крізь мури в'язниць, по тернах лихоліть – ідуть, ідуть по етапу століть* [6, с.146]; *У легкості вітрила, у попелі згорань ти знаєш слово-брилу і слово-філігрань* [6, с.194];
- 3) назви з конкретно-предметним значенням: *літопис, камінь-рюкзак, водоспад, яблуко-гібрид, кіноплівка, руки-митарі, верболози* (*Невже я з'їм те яблуко-гібрид* [6, с.5]; *Іваночку! Чекає кіноплівка* [6, с.37]). Як свідчить наш аналіз, найбільшу категорію складних іменників становлять абстрактні назви.

Велику групу становлять також складні прикметники, які характеризують особу, предмет чи явище за певними ознаками, а саме: *сивоголовий декан, сивий-сивий спомин, левино-жовті береги, мокрі-мокрі жоржини, вселюдський прогрес, благословенна хвилина, одухотворене лице, благодатні зливи, давнеколишні сни, мимовільний страх, чорно-білі сни, всесвітні косовиці* (*Благословенна будь же ти, хвилино, коли почула я дитячий крик* [6, с.154]; *Гей, ідуть, благодатні зливи!* [6, с.186]; *Страх мимовільний боров: химерна була глибина* [6, с.220]; *Благословенна кожна мить життя на цих всесвітніх косовицях смерті* [6, с.7]).

Значно меншу групу становлять складні дієслова: *благословилося, благословити* (*Ледве на світ благословилося, – встала вдова* [6, с.122]; *Страждаю, мучусь, і живу, і гину, благословляю біль твоїх тенет* [6, с.33]) та складні прислівники: *з діда-прадіда, тонко-тонко, мимохіть, мимоволі, трішки-трішки, дуже-дуже, ледве-ледве* (*Роботящий мій з діда-прадіда!* [6, с.56]; *Шофер гальмує мимоволі* [6, с.123]; *Які ж були вони вродливі, три Лади-Лебеді тоді! І трішки-трішки вередливі, і дуже-дуже молоді* [6, с.29]).

Висновки. Сконденсованість думки, філософічність, лаконічність, глибина образів – визначальні риси мовостилію Ліни Костенко. Активно письменниця вживає складні слова, які створюють цікаві образи, виступають вагомим естетичним засобом. Як правило, складні слова містять емоційно-експресивне забарвлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич. – К.: Вища школа, – 1958. – 360 с.
2. Городенська К. Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису / К. Г. Городенська // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 27-34.
3. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова: Морфеміка. Словотвір. Морфологія / В. О. Горпинич. – К.: Вища школа, 1999. – 207 с.
4. Клименко Н. Ф. Словотворча структура й семантика складних слів сучасної української літературної мови. / Н.Ф.Клименко. – К.: Наук. думка, 1984. – 254 с.
5. Костенко Л.В. Річка Геракліта. /Л.В. Костенко. – К.: Либідь, 2011. – 336 с.
6. Костенко Л.В. Вибране /Л.В. Костенко. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с.